

Socialdepartementet

103 33 STOCKHOLM

Vårt datum: 2025-06-17**Vårt diarienummer:** ADM/2025:387**Ert datum:** 2025-03-19**Er beteckning:** S2025/00568

Kopia till Utbildningsdepartementet

Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har tidigare svarat på tre remisser¹ som har koppling till de förslag som presenteras i den nu aktuella promemorian. I den utsträckning CSN:s tidigare lämnade synpunkter inte har beaktats i den aktuella utredningen vidhåller CSN sina tidigare ställningstaganden. CSN vill därutöver framföra följande synpunkter.

2.3.2 Från bidragsbrott till administrativ sanktionsavgift – en sanktionsväxling

Påförandet av en sanktionsavgift respektive avstängning är att betrakta som straff och anklagelse om brott i Europakonventionens mening. Förslaget med strikt ansvar innebär därmed inte enbart en sanktionsväxling utan även en utökning av vad som är att betrakta som ett brott.

3.2.1 Förutsättningar för sanktionsavgift

CSN avstyrker förslaget om strikt ansvar av följande skäl:

- De åtgärder som nämns i utredningen är inte tillräckliga för att skydda individer som, trots en vilja att göra rätt, av olika skäl har svårt att förstå information och att uppfylla sina skyldigheter. Det är oklart hur det fullt ut ska avhjälpas genom den service- och utredningsskyldighet som redan åligger en myndighet.
- De konsekvenser som förslaget om strikt ansvar kan få för enskilda individer, både vad gäller anklagelse om brott och ekonomiska följder, framstår inte som rimliga i förhållande till de effekter som väntas nås t.ex. vad gäller brottsavskräckande effekt. CSN saknar dessutom en analys av om utredningens förslag kan förväntas få sådana brottsavskräckande effekter.

¹ Sanktionsavgifter på trygghetsområdet (SOU 2011:3), Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott. Administrativt sanktionssystem och effektivare hantering av misstänkta brott (SOU 2022:37), Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen (SOU 2023:52).

REMISSVAR

- Det finns en risk att enskilda avstår ifrån att ansöka om förmåner pga. rädsla att drabbas av sanktionsavgifter.
- Ett förfarande där myndigheten först ska besluta om en sanktionsavgift och därefter alltid göra en bedömning av om det finns skäl att sätta ner avgiften, är inte kostnadseffektivt (se även kommentar under avsnitt 3.2.5).

I förslaget anges att om myndigheten brustit i sin service- eller utredningsskyldighet skulle det kunna leda till bedömningen att den enskilde inte lämnat någon oriktig uppgift. Huruvida en uppgift är oriktig eller inte bör dock normalt avgöras utifrån faktiska förhållanden. Brister i serviceskyldigheten bör inte påverka den bedömningen. En sådan brist bör i stället ha betydelse vid en bedömning av om det skulle vara oskäligt eller oproportionerligt att påföra en sanktionsavgift alternativt utgöra en del i bedömningen av nedsättning av sanktionsavgiften.

3.2.4 Sanktionsavgiftens storlek

CSN ställer sig frågande till hur förslaget om att sanktionsavgiften ska uppgå till minst fyra procent av prisbasbeloppet förhåller sig till proportionalitetsprincipen. Även ett lågt återkrav kan leda till ett betydligt större skuldbelopp efter påförande av ränta och sanktionsavgift.

3.2.5 Nedsättning av sanktionsavgift

Det är ett förhållandevis stort bedömningsutrymme som överlämnas till myndigheterna att besluta om gällande när det är aktuellt med nedsättning av sanktionsavgiften. CSN bedömer att det är mer effektivt att, i de fall vissa specifika krav är uppfyllda inte påföra sanktionsavgift alls, istället för att sänka avgiften till 0 kr. Den som av godtagbara skäl har varit oförmögen att anmäla ändrade förhållanden bör inte påföras en sanktionsavgift och därmed inte heller anses ha begått ett brott (se kommentar till avsnitt 2.3.2).

Eftersom en familjs ekonomi ofta påverkar barnen bedömer CSN att omfattande och sannolikt svåra prövningar av om och hur enskilda barn påverkas av en sanktionsavgift eller avstängning kommer att behöva göras i alla ärenden där den enskilde har barn. CSN anser därför att det redan vid utformningen av reglerna om sanktionsavgift finns skäl för mer tydliga överväganden om hur lagstiftningen har utformats i förhållande till och för att överensstämma med barnkonventionen.

3.2.6 Frivillig rättelse

CSN anser att gränsen för vad som ska anses vara en frivillig rättelse är otydlig. Det kan få särskilda konsekvenser vad gäller förmåner som är beroende av att andra förmåner lämnas. Rätten till bl.a. bostadsbidrag, underhållstöd, flerbarnstillägg och barnpension kan till exempel påverkas om studiestöd, i form av studiehjälp, dras in på grund av att en elev har otillåten frånvaro på gymnasiet och därmed inte längre anses bedriva heltidsstudier. Det är skolan som avgör när frånvaron är ogiltig och så pass omfattande att frånvaron ska rapporteras till CSN. Det innebär att sådan rapportering kan ske retroaktivt för en längre tid tillbaka. Dessutom har en förälder begränsad insyn i sitt barns skolgång efter att denne har fyllt 18 år. CSN bedömer att det kan bli svårt att avgöra när en förälder borde ha känt till att studiehjälpen kommer att dras in

och därmed haft ett utrymme för att inkomma med en frivillig rättelse innan en felaktig utbetalning av exempelvis bostadsbidrag kunnat ske.

3.3 Förbud mot dubbla förfaranden

Utredningen redogör i avsnitt 2.2.1 för bedömningen att sanktionsavgift och avstängning är att se som straff i Europakonventionens mening. I det här aktuella avsnittet (3.3) anges att det innebär att en enskild inte ska kunna bli föremål för både en prövning av om en administrativ sanktion ska påföras och en prövning av om en straffrättslig påföljd ska utdömas. CSN noterar att det emellertid saknas resonemang huruvida en enskild kan bli föremål för både en avstängning och en prövning av om en straffrättslig påföljd ska utdömas.

3.5.6 En avstängning ska i vissa situationer inte längre gälla

Av avsnittet framgår att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska bestämma att ett beslut om avstängning från en förmån inte längre ska gälla, om beslutet om avstängning framstår som uppenbart oskäligt till följd av omständigheter som har inträffat efter beslutet. Avsnittet framstår som något motsägelsefullt och ett förtydligande av vad som kan göra ett beslut uppenbart oskäligt skulle öka rättssäkerheten i prövningen.

6.2 Förbud mot dubbla förfaranden

CSN anser att det behövs ett förtydligande avseende huruvida åtal kan ske för brott på samma grund som gör att en person har stängts av från en förmån (se kommentar till avsnitt 3.3).

Beslut om detta remissvar har fattats av tf. rättschefen Jeanette Lundqvist efter föredragning av verksjuristen Sara Ljung och utredaren Alexandra Swenning i närvaro av verksjuristen Rose-Mari Kvist. I arbetet med remissvaret har även verksjuristen Hanna Hamrin, controller Charlotta Hansen samt verksamhetsutvecklarna Maria Grahns Sillén och Lena Ullström deltagit.

Jeanette Lundqvist

Sara Ljung

Alexandra Swenning